

ნიკიფორე ირბახის ესპანეთში ელჩობის მიზანი სიმანკასის არქივში მიკვლეული დოკუმენტების მიხედვით

ნიკიფორე ირბახის ელჩობის საკითხი ქართულ თუ უცხოურ ისტორიოგრაფიაში დღემდე არ კარგავს აქტუალობას. ამ პრობლემაზე სხვადასხვა დროს მუშაობდნენ მ. თამარაშვილი, ვ. გაბაშვილი, ნ. ნაკაშიძე, გ. აკოფაშვილი, ბ. გიორგაძე, ი. ტაბალუა, ჯ. ვათეიშვილი, გ. ჟორდანია, ზ. გამეზარდაშვილი, მ. სვანიძე, მ. პაპაშვილი, ე. მამისთვალიშვილი, ლუის ხილი ფერნანდესი, ხოსე მანუელ ფლორისტან იმისკოსი და სხვა მკვლევრები. ნიკიფორე ირბახის მგზავრობის მარშრუტის, წერილებისა და პროექტების შედგენის თარიღებისა თუ თეიმურაზ I-ის მიზნების შესახებ არსებობს მრავალგვარი ინტერპრეტაცია. საკითხი არის ვრცელი და მრავალწახნაგოვანი. მათში ჩაღრმავებამ დამარწმუნა, რომ ზოგიერთი მოსაზრება გადახედვას საჭიროებს. ყოველივე ეს ვრცელი ისტორიოგრაფიული დამოწმების გარეშე შეუძლებელია, თუმცა ამჯერად ჩემ მიერ საკვლევ კითხვებზე პასუხის გაცემა პირველწყაროებს ემყარება. კვლევის მთავარი მიზანია, გამოვარკვიოთ, რა მიზნით ჩავიდა ნიკიფორე ირბახი ესპანეთში? მიჰქონდა თუ არა მას ანტისპარსულთან ერთად ანტიოსმალური პროექტიც? და ბოლოს, რამდენად გამართლებული და გააზრებული იყო თეიმურაზ I-ის მხრიდან აღნიშნული ელჩობის ორგანიზება?

თავდაპირველად უნდა განვიხილო თეიმურაზ I-ის, ფილიპე IV-ისა და რომის პაპ ურბან VIII-სადმი გაგზავნილი წერილების დათარიღების საკითხი, რადგან ქრონოლოგიური თანმიმდევრობის დადგენას ბევრი დეტალის დაზუსტება შეუძლია. ისტორიკოსი გ. აკოფაშვილი ასეთ თარიღად 1626 წელს მიიჩნევს (აკოფაშვილი 1977, 19). იგი ეყრდნობოდა ვატიკანის არქივში მ. თამარაშვილის მიერ აღმოჩენილ წერილს, რომელიც იმავე წლით თარიღდება (თამარაშვილი 1902, 93-95). ამავე თარიღს გვთავაზობს ი. ტაბალუა, მიუხედავად იმისა, რომ მის ხელთ არსე-

ბული საარქივო მასალების არსენალი გაცილებით მეტი იყო (ტაბალუა II 1986, 141-200). განსხვავებული მოსაზრება გამოთქვა ჯ. ვათეიშვილმა, როდესაც ნიკიფორე ირბახის წერილი 1625 წლით დაათარიღა (ვათეიშვილი 1983, 2). მისი პოზიცია გაიზიარეს გ. ჟორდანიამ და მ. გამეზარდაშვილმა (Жордания, Гамезардашвили 1994, 52). სიმანკასის საარქივო დოკუმენტებზე დაყრდნობით, მ. პაპაშვილი ირიბი არგუმენტის მოშველიებით ასაბუთებს, რომ თეიმურაზის წერილები დაწერილია 1625 წელს (პაპაშვილი 2007, 24). სტატიის ძირითად მიზანს რომ არ გადავუხვიო, ამ საკითხს აქ არ ჩავუღრმავდები, მხოლოდ აღვნიშნავ, რომ თეიმურაზის წერილების 1625 წლით დათარიღება მართებულად მიგვაჩნია.

მივყვეთ მოვლენების თანმიმდევრობას. რომელი გზით გაემგზავრა ნიკიფორე ირბახი ესპანეთში? ლუის ხილი ფერნანდესსა და ხოსე მანუელ ფლორისტანს ესპანურენოვან სტატიამ¹ აღდგენილი აქვთ ნიკიფორე ირბახის მოგზაურობის სავარაუდო მარშრუტი (ფერნანდესი, ფლორისტანი 1995, 205-207). იგი უნდა წასულიყო არა ანატოლიის, არამედ იერუსალიმის გავლით, რათა გვერდი აეგლო ოსმალებისთვის. ჩავიდა მესინაში, ხოლო იქიდან ნეაპოლში (ტაბალუა 1994, 30). ისტორიკოს ე. მამისთვალიშვილის აზრით, ნიკიფორე ირბახს რომისათვის გვერდის ავლით ესპანეთში გამგზავრება სწორედ მესინაში ურჩიეს (მამისთვალიშვილი 2011, 214-215). ამან ქართველ ელჩს ესპანეთის სამეფო კარზე მიმდინარე მოლაპარაკებებისას გარკვეული დაბრკოლებებიც შეუქმნა. გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, ნიკიფორეს მიჰქონდა ორი პროექტი: ანტიოსმალური და ანტისპარსული. მიუხედავად იმისა, რომ თეიმურაზის წერილიდან ჩანს ორივე სახელმწიფო, როდესაც იგი ამბობს: „ჩვენ, იბერები, ვიმყოფებით ორ მტერს შორის, რომლებიც მთელს საქრისტიანოს ემუქრებიან. ესენი არიან თურქები და სპარსელები“ (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 414). ცალსახად გამოკვეთილია მთავარი მტერი – სპარსეთის სახით. წერილშიც საუბარი სწორედ სპარსეთით იწყება (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 411-412). ვერ დავეთანხმები ბ. გიორგაძის შეფასებას: „ასეთ არახელსაყრელ ვითარებაში ელჩის გაგზავნა იმ ხელმწიფეთა კარზე, რომელთა ინტე-

¹ ქართული თარგმანი იხ: ქართველი მეფეების წერილები: სიმონ-ის ქართლიდან ფილიპე II-ს და თეიმურაზ I-ის კახეთიდან ფილიპე IV-ს. საქართველოს ურთიერთობა ევროპისა და ამერიკის ქვეყნებთან ტ. II (VI), 1995. გვ. 193-215.

რესები სრულიად საწინააღმდეგო ორიენტაციას მოითხოვდა, მოწმობს, რომ საქმე უნდა გვექონდეს არაშორსმჭვრეტელი პოლიტიკური ორიენტაციის მქონე სახელმწიფო ხელმძღვანელობასთან, რომელსაც საერთაშორისო ვითარებისთვის თავი ვეღარ გაურთმევია“ (გიორგაძე 1964, 17). მართალი, რომ საერთაშორისო ვითარება საქართველოსთვის ამ პერიოდში არახელსაყრელი იყო, მაგრამ საერთაშორისო პოლიტიკაში გაურკვევლობისა და უცოდინრობის დაბრალება თეიმურაზისთვის გადაჭარბებულად მიმაჩნია. არსებობს განსხვავებული მოსაზრებაც, რომლის მიხედვითაც, თეიმურაზის მოქმედება გონივრულ და შორსმჭვრეტელურ ნაბიჯად განიხილება (აკოფაშვილი 1977, 33). თუკი გავიხსენებთ სპარსეთსა და ესპანეთს შორის არსებული დაპირისპირების ერთ-ერთი მნიშვნელოვან მიზეზს, ეკონომიკური და სტრატეგიული თვალსაზრისით უმნიშვნელოვანეს კუნძულს – ორმუზის სახით, შეიძლება მოვლენას სწორი ახსნა მოვუძებნოთ.

ორმუზის რეგიონი თავიდანვე იქცა საზღვაო დამაკავშირებელ ხაზად ევროპელებსა და სპარსელებს შორის. აქ მოსული ვაჭრები მალე დამპყრობლებად იქცნენ. 1515 წლისათვის აღმირალმა აღფონსო ალბუკერკემ მოახერხა კუნძულზე კონტროლის დამყარება (Matthee 2010, 265). აქედან დაიწყო პორტუგალიელთა მონოპოლია ორმუზზე, რომელმაც თითქმის საუკუნე გასტანა. პორტუგალიის ესპანეთთან შეერთების შემდეგ (1580 წ.) კუნძულისთვის ბრძოლას პორტუგალიელებთან ერთად ჰაბსბურგთა ესპანეთი აგრძელებდა. XVII საუკუნის 20-იან წლებში შაჰ აბასის განზრახვა პორტუგალიელებისთვის ორმუზი წაერთმია, წარმატებით დასრულდა. 1622 წლის მაისში სპარსულმა ძალებმა ინგლისის ოსტ-ინდოეთის ფლოტთან გაერთიანებული ძალებით კუნძულზე კონტროლი დაამყარეს (Lockhart 1986, 393). ეს იყო სპარსეთის ყურეში პორტუგალიელთა გავლენის შესუსტების დასაწყისი. აღნიშნულ კამპანიაში დიდი როლი ითამაშა იმამ ყული-ხანმა, რის შემდეგაც ერთ-ერთ პირველ დიდებულად აღზევდა შაჰის კარზე. შაჰ აბასმა იგი შირაზის პროვინციის მმართველად კი დანიშნა (ვათეიშვილი 2014, 382). ლოგიკურია ვივარაუდოთ, რომ თეიმურაზი კარგად ერკვეოდა ორმუზის გამო ირან-ესპანეთს შორის არსებული დაპირისპირების საკითხში. შესაბამისად, შესაძლოა, რომ საერთო ინტერესის საფუძველზე თანა-

მშრომლობის იმედს ამყარებდა. დოკუმენტებში მრავალგზის არის ყურადღება გამახვილებული ელჩობის საიდუმლო ხასიათზე. უშუალოდ წერილიდან არ ჩანს, თუმცა მაღრიდში მიმდინარე მოლაპარაკებებისას ცალსახად გამოკვეთილია, რომ ნიკიფორე ირბახი ეხებოდა ისეთ საკითხებს, რომლებიც წერილიდან არ იკითხება, მაგრამ ამის შესახებ მას ზეპირი მითითებები ჰქონდა თეიმურაზ მეფისაგან. მ. სვანიძის თანახმად, ნიკიფორე ირბახის ელჩობის უპირველესი მიზანი ანტიოსმალური კოალიციის შექმნა იყო (სვანიძე 1990, 200). მისი არგუმენტი, რომ ამ დროს ირანიც დაინტერესებული იყო ანტიოსმალური კოალიციის შექმნით და საქართველოც შეიძლებოდა ამ ძალებს შეერთებოდა, იმ ყველაფრის ფონზე, რაც შაჰ აბასმა კახეთს დამართა, წარმოუდგენელი იყო; ხოლო შაჰ აბასის დაპირება, რომ თეიმურაზს „შერიგებოდა“ (გაბაშვილი 1954, 121), სხვა არაფერი იყო, თუ არა მორიგი ავანტიურა, რაზეც ქართველი ხელისუფალი, ბუნებრივია, არ წამოეგებოდა. მართალია, რომ ოსმალეთს ორ ფრონტზე უწევდა ბრძოლა – ევროპელებისა და სპარსეთის წინააღმდეგ, თუმცა იმ დროისთვის სპარსეთი ოსმალეთს სიძლიერით არ ჩამოუვარდებოდა, ხოლო ესპანეთს, თავის მხრივ, სპარსეთთან დაძაბული ურთიერთობა ჰქონდა, რის მიზეზზეც ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ. უფრო მეტიც, როდესაც ნიკიფორე ირბახის ელჩობაზე ვსაუბრობთ, რომის პაპისადმი თეიმურაზის მიერ გაგზავნილი წერილები ძირითადად ანტისპარსული ხასიათისაა. ესპანეთის სამეფო კარზე კი ანტიოსმალური პროექტის შედგენაში, რომელიც უტოპიურ ხასიათს ატარებდა, მთავარი როლი ბერძენმა ბერმა, კონსტანტინე სოფიამ შეასრულა.² ამგვარად, მიმაჩნია, რომ ნიკიფორე ირბახის ელჩობის პრიორიტეტი ანტისპარსული კოალიციის შექმნა იყო.

მეორე, ანტიოსმალური, პროექტი, რომელიც კონსტანტინე სოფიამ ესპანურად შეადგინა, წერილის ორიგინალს მოცულობით დაახლოებით სამჯერ აღემატება (პაპაშვილი 2008, 99). გარდა წერილის თარგმანისა, კონსტანტინე სოფიამ ასევე ცალკე წერილი დაწერა თეიმურაზისა და მისი სამეფოს შესახებ. სამართლიანად შენიშნავს მ. პაპაშვილი, რომ გ. ჟორდანისა და ზ. გამეზარდაშვილის მოსაზრება, თითქოს თე-

² კონსტანტინე სოფია დაიბადა სმირნაში. სწავლობდა რომის ბერძნულ კოლეჯში, სადაც მიიღო თეოლოგიის დოქტორის ხარისხი. ესპანეთში იმყოფებოდა პაპი კლიმენტ VIII-ის განკარგულებით.

იმურაზის წერილი არა ესპანეთის მეფის, არამედ ნიკიფორე ირბახი-სადმი იყო მიმართული, რომელსაც უფლებამოსილება ჰქონდა, თავად დაეწერა წერილი ესპანეთის მეფისადმი, ნაკლებად დამაჯერებელია (პაპაშვილი 2007, 23). ამის არგუმენტად იმის მოხმობა, რომ წერილი დაწერილია მესამე პირში, მეტად სუსტია. გარდა ამისა, რთული წარმოსადგენია, რომ თეიმურაზ მეფეს ასეთი წინდაუხედაობა გამოეჩინა. მით უმეტეს, იმის გათვალისწინებით, თუ როგორი ეჭვებით ხვდებოდნენ სხვა ქვეყნის ელჩებს. სავარაუდოა, რომ, თეიმურაზისგან წერილობითი შეთავაზებების გარდა, ნიკიფორეს ზეპირი დანაბარებიც მიჰქონდა. რაც შეეხება უშუალოდ კოალიციის გეგმას, ამის განსახილველად მსურს შევჩერდე წერილის შინაარსზე. წერილში ვკითხულობთ: „მზად ვართ გამოვიყენოთ მთელი ძალა ამ წმინდა განზრახვის განსახორციელებლად და შევუტოთ ჩვენი მიწებიდან, გავწიოთ წინ კაპადოკიასა და ბითინიაში, მივიღეთ სკუტარამდე, რომელიც კონსტანტინოპოლს ესაზღვრება და თუ თქვენი უდიდებულესობა ინებებს დაგვეხმოროს ზღვიდან, შეიძლება სრუტეზე გადასვლა და კონსტანტინიპოლში შესვლა“. იმდროინდელი კომუნიკაციის პირობებში ასეთი ორგანიზებისა და ერთობლივი მოქმედების დაგეგმვა პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო. მარტივად შესამჩნევია ისიც, რომ გეგმა განუხორციელებელი იყო სამხედრო თვალსაზრისითაც. წერილიდან ჩანს, რომ თეიმურაზი მზად არის, საკუთარ თავზე აიღოს მეთაურობა, სჭირდება მხოლოდ დახმარება, რომ მოულოდნელობის ეფექტი შეუქმნას ოსმალებს, გამარჯვების მოპოვების შემდეგ კი ოსმალეთის უზარმაზარი სამფლობელოები ესპანეთს დარჩება (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 149). მომდევნო ნაწილში, თეიმურაზი ესპანეთის მეფეს პირობას აძლევს, რომ ამ გეგმის განხორციელების შემდეგ „...ჩემი ხალხით, იმ მიზნით, რომ გავათავისუფლო ურჯულოთა ტირანიისგან იმდენი სული, მონასტერი და წმინდა ადგილი, რომლებიც დღეს დაკავებულია მათ მიერ...“ (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 152). ამრიგად, გაზვიადებულია როგორც ქვეყნის სამხედრო შესაძლებლობები (რესურსები, ჯარის რაოდენობა), ასევე იბერიის მეფის პოლიტიკური მდგომარეობა. წერილის ესპანური თარგმანის ორიგინალთან შედარება, პირველ რიგში, საფუძველს მაძლევს ვივარაუდო, რომ კონსტანტინე სოფიამ შექმნილი მდგომარეობით ისა-

რგებლა და ინფორმაცია თავისი სურვილისამებრ ჩაამატა. რთული სა-
თქმელია, რამდენად შეათანხმა მან ეს ყველაფერი ნიკიფორე ირბახ-
თან.³ საყურადღებოა ცნობები იბერიასა და იბერებზე, დასავლეთისა და
აღმოსავლეთის იბერების შედარება, ანტიკური ავტორების ცნობების
მოშველიება და ორი იბერიის „მივიწყებული ნათესაობის“ საკითხის
გახსენება, რომლის გამოყენებასაც კონსტანტინე სოფია დიპლომა-
ტიურ მოლაპარაკებებში საკმაოდ ეფექტურად ახერხებს. ამ საკითხის
წამოჭრის შედეგი უნდა ყოფილიყო წმინდა წამოწყება, რომელიც ქა-
რთველთა და ესპანელთა ძალებს გააერთიანებდა ოსმალეთს წინააღ-
მდეგ, საერთო ქრისტიანული სულისკვეთების გაღვივება და ესპანეთის
სამეფო კარის დაინტერესება შორეული იბერიით.

როგორ შეხვდა ესპანეთის სამეფო საბჭო ნიკიფორე ირბახის წი-
ნადადებას ანტიოსმალური კოალიციის მოწყობასთან დაკავშირებით?
ნიკიფორე ირბახისა და კონსტანტინე სოფიას დაახლოება და ანტიოს-
მალური პროექტის შედგენა⁴, საარქივო მასალაზე დაყრდნობით, დე-
ტალურად შეგვიძლია. ესპანეთის მეფისადმი გაგზავნილი წერილები,
რომლებიც 1977 წელს ესპანეთში მივლინებით მყოფმა ჯ. ვათეიშვი-
ლმა სიმანკას არქივში აღმოაჩინა, გამოქვეყნებულია გაზეთ „კომუ-
ნისტში“ (ვათეიშვილი 1983, 2). მოგვიანებით, ხოსე მანუელ ფლორისტან
იმისკოსმა, რომელიც სიმანკას არქივში ეძებდა ახალბეძრძულ ხელ-
ნაწერებს, შემთხვევით აღმოაჩინა საქართველოს ისტორიასთან დაკა-
ვშირებული მნიშვნელოვანი დოკუმენტები, რომელთა ნაწილი იქამდე
უცნობი იყო. 1993 წელს ეს დოკუმენტები ილია ტაბალუამ და ლუის ხილი
ფერნანდესმა ორენოვან წიგნად გამოაქვეყნეს. კვლევის პროცესში
დასახელებული წყაროებით ვიხელმძღვანელე.⁵ ესპანეთის სამეფო

³ ნიკიფორე ირბახმა არ იცოდა ესპანური ენა, სამაგიეროდ კარგად
ფლობდა ბერძნულ ენას და ამით მისი აქტიური კომუნიკაციაც ბერძენ ბერ-
თან გასაგები ხდება.

⁴ როგორც ზემოთ აღვნიშნე, პროექტის ესპანური თარგმანი ვრცელია. დიდი
ადგილი ეთმობა ორი იბერიის ნათესაობის საკითხს, ოსმალეთის მთავარ სა-
გარეო მტრის ხატად გამოყვანას. ამ საქმეში კი აქტიურად იყო ჩართული კონ-
სტანტინე სოფიაც, რომელსაც თეიმურაზის გეგმებთან ოსმალეთის წინააღმდეგ
ესპანეთის სამეფოს დაკავშირება სურდა.

⁵ შესაძლოა, ზოგიერთი დოკუმენტი, რომელიც საქართველოს დიპლომატიური
კონტაქტების შესახებ უფრო მეტ ცოდნას შეგვძენდა, კიდევ ინახებოდეს არქივის
სექციებში. ცალკე სექცია ამ დოკუმენტებისთვის არ არის გამოყოფილი.

კარზე იბერიის მეფის⁶ შეთავაზებების განსახილველად რამდენიმე სხდომა გაიმართა. სხდომათა ოქმებში დეტალურად არის გადმოცემული მონაწილე პირების პოზიციები და არგუმენტები მთელ რიგ საკითხებთან დაკავშირებით. 1627 წლის 29 ივლისით დათარიღებულ ოქმში დაფიქსირებულია დონ აგუსტინ მექსიას, ანტონიო საპატას, ჰერცოგი ოლივარესის, დონ ხუან ურტადო მენდოსას და სხვათა მოსაზრებები. სხდომაზე ამა თუ იმ საკითხის განხილვა და მიღება კენჭისყრის საფუძველზე ხდებოდა. მხოლოდ ამის შემდგომ მისდიოდა მეფეს ინფორმაცია გადაწყვეტილების შესახებ. მოხსენებით ბარათში საქართველოს მეფის წინადადების განსახილველად ფილიპე IV-ს დადებით რეკომენდაციას აძლევენ (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 450). კარდინალი საპატა კრებაზე მყოფთაგან ერთ-ერთი ყველაზე რადიკალური პოზიციით გამოირჩეოდა, რადგან ელჩის ოფიციალურობასაც ეჭვქვეშ აყენებდა. მისივე სიტყვებით, „რომსა და ნეაპოლში უნახავს ბევრი ადამიანი, რომლებიც ჩადიან მსგავსი წერილებით და მათი უმეტესობა არის დიდი ბატონის (იგულისხმება ოსმალეთი – ჯ.ბ.) ჯაშუში და ყველა ჩამოდის, რათა ფული იშოვოს“ (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 450). ნიკიფორე ირბახი მიდიოდა ამაღლის გარეშე, რაც ელჩობის მნიშვნელობას დიდად აკნინებდა. მარკიზ მონტესკარლოსი ეთანხმებოდა კარდინალ საპატას და თვლიდა, რომ საშიშროების თავიდან ასაცილებლად საჭირო იყო ელჩობის არა მხოლოდ ოფიციალურობის და სანდოობის გადამოწმება, არამედ რელიგიის საკითხის წარმოჭრაც, ვინაიდან „ეს მეფე (იგულისხმება თეიმურაზ I – ჯ.ბ.) ორთოდოქსია... მას არ მიუღია პაპის ლოცვა-კურთხევა და თანხმობა თქვენს უდიდებულესობასთან მოლაპარაკებაზე (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 451). ამრიგად, აუცილებელი იყო პაპის ამრის გათვალისწინება და მისი მიმართვის გარეშე წინადადება არც უნდა განხილულიყო.

ანტიოსმალური პროექტის შესახებ საბჭოს წევრები სკეპტიციზმს ვერ მალავენ. ჩანს კეთილგანწყობაც მათი მხრიდან, თუმცა მოქმედების დაწყება მანამ, სანამ აღმოსავლეთის ქვეყნები არ გადავლენ შეტევაზე,

⁶ კონსტანტინე სოფიას მერ შედგენილ წერილში, სადაც ვრცლად არის გადმოცემული ე.წ. „ბერძნული პროექტი“ (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 434-449), არ გვხვდება ტერმინი საქართველო ან ქართველები, არამედ იბერია, მაშინ, როდესაც ზოგიერთ სხვა ოქმსა თუ ჩანაწერში იბერია და საქართველო (Georgia – ხეობხია) ერთმანეთს ანაცვლებს.

რისკიან და გაუფრთხილებელ ნაბიჯად ფასდება. ჰერცოგმა ფერიაშ სხდომის წევრებს შესთავაზა: „გაიგზავნოს იბერიის ელჩთან ერთად ორი მქადაგებელი, რათა მათ ნახონ, თუ რა ძალები გააჩნია იბერიის მეფეს და მისი უდიდებულესობის სახელით აღუთქვან შემდგომი დახმარების იმედი. თუკი საკმარისი იქნება ძალები, რომლებიც მათ გააჩნიათ ამ ლაშქრობისთვის, მოგვარდება რელიგიური და რომის ეკლესიისადმი მორჩილების საკითხი, დაეხმარებით მათ ფლოტი“ (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 457). აღნიშნულმა კომისიამ განხილვის შემდეგ შეადგინა მოხსენება ფილიპე IV-ის სახელზე. მოხსენებაში პუნქტებად არის ჩამოყალიბებული მათ მიერ განხილული საკითხები. საბჭოს წევრების გადაწყვეტილება მოკლე თემისების სახით ასე ჩამოყალიბდა:

1. ნიკიფორე ირბახს უთხრეს, რომ მისი უდიდებულესობისთვის (იგულისხმება ფილიპე IV – ჯ.ხ.) სასიამოვნოა იბერიის მეფის ელჩობის ჩამოსვლა და წერილების ჩამოტანა. როგორც კი შესაძლებლობა მიეცემოდათ, დააკმაყოფილებდნენ მის თხოვნას და უცხადებდნენ მხარდაჭერას.
2. იბერიის მეფის მიერ დასახელებული არმიის რაოდენობა, თუკი სინამდვილეს შეესაბამება, საკმაოდ დიდია, თუმცა სწრაფი და მოულოდნელი გალაშქრების შემთხვევაშიც კი მან უნდა გაითვალისწინოს, რომ ოსმალთა ძალებიც არანაკლებია და შეუძლიათ საპასუხოდ დიდი არმიის შეკრება თავდასხმის მოსაგერიებლად.
3. დიდი რაოდენობით ოსმალეთის წინააღმდეგ გალაშქრების შემთხვევაში მათი პროვინციები დაუცველი დარჩება, ამით სარგებლობას შეძლებენ სპარსელები და თავს დაესხმებიან.
4. გამოსარკვევია საკითხი, ემორჩილება თუ არა ნიკიფორე ირბახი რომის პაპს, რადგან სხვა სარწმუნოების მეფის წინააღმდეგ ომის დაწყების შემთხვევაში ამ თემას დიდი მნიშვნელობა აქვს.
5. გამოერკვიათ ნიკიფორე ირბახისგან, რამდენად შესაძლებელი იყო, თან გაჰყოლოდნენ ელჩები, რა გზა უნდა გაეგლოთ და რამდენად უსაფრთხო იყო ეს გზა (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 458-462). საბჭოს შემდგომ მოხსენებებში დამუსტდა რამდენიმე საკითხი. 1628 წლის იანვრის ოქმებში⁷ გვხვდებით ინფორმაციას

⁷ ოქმები თარიღდება 4, 8, 10, 11, 21, 31 იანვრით.

მეფის გადაწყვეტილების შესახებ. ნიკიფორე ირბახი დიდი პატივით გაისტუმრეს, მისცეს ფული და ძვირფასეულობა, ასევე შეატყობინეს, რომ მისი უდიდებულესობა მისწერდა იბერიის მეფეს,⁸. ფილიპე IV-მ ამ ელჩობის შესახებ შეატყობინა რომის პაპსაც (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 471-474).

XVII საუკუნის პირველ ნახევარში სამეფო-სამთავროებად დაშლილ საქართველოში, არსებული ვითარებიდან გამომდინარე, საგარეო მოკავშირის ძიება ქართველი მეფე-მთავრების მიერ დაწყებული დიპლომატიური კონტაქტების დამყარების მცდელობის ლოგიკური გაგრძელება იყო. თითქმის ყველა ეტაპზე ევროპის სხვადასხვა სახელმწიფოში გაგზავნილი ელჩობიდან მარტივია იმ დასკვნის გამოტანა, რომ კარგად იცოდნენ და მუდმივად ეცნობოდნენ თანადროულ პოლიტიკურ ვითარებას საერთაშორისო არენაზე. თეიმურაზის მხრიდან ელჩის გაგზავნაც ესპანეთში შორსმჭვრეტელური და სწორი გადაწყვეტილება იყო. აცნობიერებდა რისკებსაც: „მინდოდა თქვენს უდიდებულესობასთან გამეგზავნა ჩემი ვასალებიდან ერთ-ერთი ყველაზე წარჩინებული საერო პირი, მაგრამ მას უნდა გაეცლო ბევრ მტერს შორის და შეიძლებოდა საქმე წამხდარიყო. ამიტომ შევარჩიეთ ბერი, ჩემი სულიერი მამა და სანდო პიროვნება, რათა მან შეძლოს და ფარულად გაიაროს მტრებს შორის...“ (ფერნანდესი, ტაბალუა 1993, 414). თეიმურაზი სასულიერო პირის ელჩად გაგზავნის მიზეზებსაც დეტალურად ხსნის. მიუხედავად საქართველოს და ესპანეთის პოლიტიკური ინტერესების თანხვედრისა, ქართველი მეფის მიერ დასახული გეგმების ხორცშესხმა ვერ მოხერხდა. ამას ჰქონდა ობიექტური მიზეზები. ესპანეთის სამეფო საბჭოს სხდომებზე არსებული ჩანაწერები, დიპლომატიურ მიმოწერებთან ერთად, დამატებით ინფორმაციას გვაწვდის და შესაძლებლობას გვაძლევს, გამოვითანოთ შემდეგი დასკვნები: ცნობების ჩამატება წერილში ორი იბერიის ნათესაობის შესახებ არ შეიძლება მივიჩნიოთ საქართველოში შედგენილ გეგმად, არამედ ეს იდეა გაჩნდა ესპანეთში და განახორციელეს ნიკიფორე ირბახმა და კონსტანტინე სოფიამ. ესპანეთის სამეფო საბჭო დიდი სიფრთხილით აანალიზებდა ელჩობის მიზნებსა და წერილის შინაარსს, რამაც საბოლოო ჯამში შექმნა მათი სკეპტიკური დამოკიდებულება. ესპანეთისთვის პოტენციურ მტრებად

⁸ წერილი თარიღდება 1628 წლის 31 იანვრით.

აღიქმებოდნენ სპარსეთიც და ოსმალეთიც, თუმცა იმის გათვალისწინებით, რომ ეს ქვეყნები ერთმანეთთან გზავნიდნენ ე.წ. „ჭაშუშებს“, დიდი სიფრთხილე იყო საჭირო. შესაბამისად, ყველაფერი, რაც შეიძლება განხილვის საგნად ქცეულიყო მხარეებს შორის, ვერ მოხვდებოდა ჩანაწერებში.

გამოყენებული ლიტერატურა

- აკოფაშვილი, გულჩინა. 1997. ქართველი დიპლომატი ნიკოლოზ ჩოლაყაშვილი – ნიკიფორე ირბახი (X II ს.). თბილისი: მეცნიერება.
Ak'opashvili, gulchina. 1997. Kartveli dip'lomat'i nik'oloz cholaq'ashvili – nik'ipore irbakhi (X II s.). Tbilisi: metsniereba.
- გაბაშვილი, ვ. 1954. მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისთვის. ნაკვ. 31. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.
Gabashvili, v. 1954. Masalebi sakartvelosa da k'avk'asiis ist'oriistvis. Nak'v. 31. Tbilisi: sakartvelos ssr metsnierebata ak'ademiis gamomtsemloba.
- მილანელი, დონ ჯუზეპე ჯუდიჩე. წერილები საქართველოზე, XVII საუკუნე იტალიური ტექსტი თარგმნა, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო ბუჟან გიორგაძემ., თბილისი: საბჭოთა საქართველო. 1964.
Milanelli, don juzep'e judiche. Ts'erilebi sakartveloze, XVII sauk'une it'aliuri t'ekst'i targmna, ts'inasit'q'vaoba da shenishvnebi daurto bezhan giorgadzem, tbilisi: sabch'ota sakartvelo. 1964.
- ვათეიშვილი, ჯუანშერ. 1983. ნიკიფორე ირბახის ნაკვალევზე, კომუნიკტი, № 175, 177, 178. (აგვისტო).
Vateishvili, juansher. 1983. Nik'ipore irbakhis nak'valevze, k'omunist'i, № 175, 177, 178. (agvist'o).
- ვათეიშვილი, ჯუანშერ. 2014. საქართველო და ევროპის ქვეყნები, XIII-XIX სს. ურთიერთობათა ისტორიის ნარკვევები, შვიდ ტომად. თბილისი: ილიას უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
Vateishvili, juansher. 2014. Sakartvelo da evrop'is kveq'nebi, XIII-XIX ss. Urtiertobata ist'oriis nark'vevebi, shvid t'omad. Tbilisi: ilias universit'et'is gamomtsemloba.
- მამისტვალიშვილი, ელდარ. 2011. საქართველოს საგარეო პოლიტიკა და დიპლომატია. თბილისი: უნივერსალი.
Mamistvalishvili, eldar. 2011. Sakartvelos sagareo p'olit'ik'a da dip'lomat'ia. Tbilisi: universali.
- პაპაშვილი, მურმან. 2007. როდის დაიწერა თეიმურაზ ი-ის წერილები ესპანეთის მეფე ფილიპე ივ-სა და რომის პაპ ურბან VIII-სადმი 1625 თუ 1626 წელს. საისტორიო ვერტიკალები? თბილისი.

P'ap'ashvili, murman. 2007. Rodis daits'era teimuraz i-is ts'erilebi esp'aretis mepe pilip'e iv-sa da romis p'ap' urban VIII-sadmi 1625 tu 1626 ts'els. Saist'orio vert'ik'alebi? Tbilisi.

- პაპაშვილი, მურმან. 2008. ერთი დიპლომატიური საკითხის გარკვევისთვის. სამხრეთ დასავლეთ საქართველოს ისტორიის საკითხები III. ერთი დიპლომატიური საკითხის გარკვევისთვის. ბათუმი: შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

P'ap'ashvili, murman. 2008. Erti dip'lomat'iuri sak'itkhis gark'vevistvis. Samkhret dasavlet sakartvelos ist'oriis sak'itkhebi III. Erti dip'lomat'iuri sak'itkhis gark'vevistvis. Batumi: shota rustavelis sakhelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba.

- სვანიძე, მიხეილ. 1990. საქართველო ოსმალეთის ისტორიის ნარკვევები (XIV-XVIII სს.). თბილისი: მეცნიერება
Svanidze, mikheil. 1990. Sakartvelo osmaletis ist'oriis nark'vevebi (XIV-XVIII ss.). Tbilisi: metsniereba

- ტაბაღუა, ილია. 1986. საქართველო ევროპის არქივებსა და წიგნსაცავებში. თბილისი: მეცნიერება.

T'abaghua, ilia. 1986. Sakartvelo evrop'is arkivebsa da ts'ignsatsavebshi. Tbilisi: metsniereba.

- ტაბაღუა, ილია. 1994. საქართველოს საგარეო ურთიერთობების ისტორიიდან. თბილისი.

T'abaghua, ilia. 1994. Sakartvelos sagareo urtiertobebis ist'oriidan. Tbilisi.

- Fernandez, Luis Gil. 1993. Fuentes para la historia de Georgia en bibliotecas y archivos españoles, (siglos XV-XVII). Madrid.

- ფერნანდესი, ლუის ხილი და ხოსე მანუელ ფლორისტანი 1995: ქართველი მეფეების წერილები: სიმონ I-ის ქართლიდან ფილიპე II-ს და თეიმურაზ I-ის კახეთიდან ფილიპე IV-ს (თარგმანი ესპანურიდან). საქართველოს ურთიერთობა ევროპისა და ამერიკის ქვეყნებთან, ტ II (VI), თბილისი: მეცნიერება.

Pernandesi, luis khili da khose manuel plorist'ani 1995: kartveli mepeebis ts'erilebi: simon I-is kartlidan pilip'e II-s da teimuraz I-is k'akhetidan pilip'e IV-s (targmani esp'anuridan). Sakartvelos urtiertoba evrop'isa da amerik'is kveq'nebtan, t' II (VI), tbilisi: metsniereba.

- Lockhart, Laurence. 1986. European contacts with Persia, 1350-1736. The Cambridge history of Iran, vol 6, edited by Peter Jackson and Laurence Lockhart, Cambridge university press.

- Matthee, Rudi. 2010. Iberian Missionaries in Safavid Iran under Shah Abbas I (1587-1629). Contacts and Controversies between Muslims, Jews and Christians in the Ottoman Empire and Pre-modern Iran, edited by Camilla Adang, Sabine Schmidtke, Ergon Verlag Würzburg in commission, Würzburg.

- Жордания, Гиви. Гамезардашвили З. 1994. Римско-Католическая Миссия и Грузия. Част I. Тбилиси.

Jondi Khukhia
Tbilisi State University
Ph.D. (cand.) in history

Circumstances of Embassy in Spain of Niceforo Irbach according to the documents found at Simanca's archive

The first half of the 17th century was marked by significant foreign policy crises in Georgian history. During this period, Georgia endured devastating attacks from Shah Abbas of Iran, who invaded the country repeatedly. The Georgian victory at the Battle of Martkopi on March 25, 1625, proved vital for national survival, as King Rostom's report demonstrates: "The order from the Shah was to kill every man and settle Persians in Kakheti."

King Teimuraz I of Kakheti made several attempts to establish diplomatic relations with Russia, notably in 1618 and 1623, but these efforts proved unsuccessful. As a logical extension of this diplomatic strategy, contacts with Western European powers were also pursued. Between 1626 and 1628, Nikoloz Cholokashvili (Niceforo Irbach) was dispatched on a diplomatic mission to Western Europe.

Niceforo Irbach's European activities and contributions have been inadequately studied in Georgian historiography, with many details of this embassy remaining unknown for centuries. While J. Vateishvili discovered and published some documents related to this mission, the most significant breakthrough came with the publication by Luis Fernández and Ilia Tabagua of *Fuentes para la historia de Georgia en bibliotecas y archivos españoles (siglos XV-XVIII)* (Madrid, 1993), which contains documents from the Simancas Archive. These diplomatic correspondences and records of Spanish Council of the Kingdom meetings offer new opportunities to reassess established interpretations of this historical episode.